# נתיבות עולם — נתיב עין טוב



בספר משלי (כ"ב) טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל. שלמה המלך ע"ה ר"ל כי שהוא טוב עין ראוי שיהיה מתברך מן הש"י כי מלחמו נתן לדל, שכאשר הוא נותן בעין טובה שלא בצרות עין רק בהרחבה. וההפרש שיש בין לב טוב ובין עין טוב, כי לב טוב נקרא כאשר הוא חפץ להוציא טוב אל אחר, ולב רע נקרא כאשר אינו רוצה להוציא טוב אל אחר, ועין טוב נקרא כאשר הוא רוצה וחפץ שיהיה חבירו בשלימות ובטוב, והפך זה עין רע נקרא כאשר עינו צר בשל אחר. ומפני כך אמר טוב עין הוא יבורך כי העין מדרכו שיהיה צר ואינו חפץ בשלימות לכך הוא רחוק מן הברכה, וזה שהוא נותן בעין טובה מורה שהוא דבק בברכה יתירה ואל"כ לא היה נותן בטוב עין, לכך כתיב טוב עין הוא יבורך כי מלחמו נתן לדל, שמפני שהוא בעל עין טוב הוא דבק בברכה כמו שאמרנו ולכך יבורך ג"כ:

ובפרק אלו נאמרין (סוטה ל"ח, ב') אמר ר"י בן לקיש אין נותנין כוס לברך אלא לטוב עין שנאמר טוב עין הוא יבורך אל תקרי יבורך אלא יברך ע"כ. ופי' זה, כי טוב עין הוא בעל ברכה כמו שהתבאר וראוי לתת לו כוס של ברכה לברך הש"י, אבל מי שיש לו צר עין אין ראוי לתת לו כוס של ברכה, ואם אינו טוב עין אין ראוי אל כוס של ברכה כלל כי אינו דבק בברכה ואיך יהיה מברך הש"י. ודע כי העין שהוא טוב הוא בעצמו כוס של ברכה, כי העין שייך לומר בו מלא כאשר יש לו עין טוב והפך זה שייך בו חסר עין כאשר הוא עין רע. גם שייך בו לשון שביעה כמו שאמרו להשביע עינו, גם לשון מלא שייך בו ולכך הוא דומה לכוס של ברכה שהוא מלא ושבע. ולכך אמר אין נותנין כוס לברך אלא לטוב עין אשר מתיחס אליו כוס של ברכה שהוא מלא, אבל לרע עין שהוא חסר אין מתיחס לו כוס של ברכה כלל. ולכן ג"כ אחד מן עשרה דברים שנאמרו בכוס של ברכה, שנותן בו עינו של אדם שיהיה מתחבר לכוס של ברכה העין, ולמעלה בברכת המזון הארכנו בזה:

אמר רבי יהושע בן לוי מנין שאפילו עופות השמים מכירים בצרי עין שנאמר כי חנם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף. וביאור דבר זה, כי צרי עין כל כך פועלים בעיניהם עד שאפי' עופות השמים מרגישים בדבר כמו זה, כי עוף השמים הוא מסוגל לדברים כמו אלו שהם דברים רוחנים כדכתיב (קהלת י') כי עוף השמים יוליך הקול, ודבר זה ידוע אצל המבינים כי עוף השמים מוכן לקבל יותר מן שאר ב"ח. וכבר הארכנו בזה במקום אחר שהעוף רוחני ביותר במה שהוא פורח באויר, ובא לומר כי צרי עין יש להם כח רוחני רע ביותר ולכך עוף השמים שהוא רוחני מכיר ומרגיש בצרי עין. ולפיכך הרשת בחנם מזורה שהוא פורש הרשת ונותן שם אוכל כאלו בא להטיב להם, ובעלי עוף כנף מרגישים ואין נצודין ברשת כל כך כי אם לא היו מרגישים היו נצודין הרבה יותר, ופירוש הכתוב כי קרא הרשעים שזכר לפני זה שגוזלים וחומסים צרי עין, כי הם הפך הטוב עין שמאתם הברכה, ובא לומר כי הרשעים שהם פורשים הרשת לצוד הבריות הש"י מציל את הבריות מידם ומרגישים בהם בני אדם. ומדאפקי הכתוב בלשון כי חנם מזורה הרשת בעיני כל כנף, כי ר"ל גם עוף השמים מרגישים בצרי עין שכל כך הם מזיקים צרי עין בכח רוחני רע ביותר. וזה שאמר אחריו אמר רבי שמעון בן לקיש כל הנהנה מצרי עין עובר בלאו שנאמר אל תלחם לחם רע עין, ורצה לומר כי מה שנותן צר עין לאחר דבק בו עינו הרעה עד שהדבר ההוא מרוחק לגמרי מן העולם, ועובר בלאו כמו אכילת דבר שהוא דבר טמא שהוא מרוחק מן האדם, כן הדבר הזה מה שנותן צר עין הוא מרוחק מן האדם עד שהאוכל הדבר ההוא עובר בלאו:

אמר ריב"ל אין עגלה ערופה באה אלא בשביל צרי עין שנא' וענו ואמרו ידינו לא שפכה הדם הזה ועינינו לא ראו וכי על לבנו עלתה שזקני ב"ד שופכי דמים הם אלא לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה. ופי' דבר זה כי נחשב מי שהוא רע עין לגודל רוע הפעל הוא כמו שפיכת דמים, דודאי עינא בישא קטיל

וזהו אומנות של בעל עין הרע, ואדם זה בשביל שפטרו בלא לויה בשביל עינו הרעה נחשב זה ש"ד גמור מן בעל עין הרע כמו שהוא אומנתו ולפיכך ראוי להביא עגלה ערופה. דאם לא כן הלא אין זה שפיכת דמים, אלא מפני צרות עין באה עגלה ערופה וכל רע עין דרכו להמית אנשים בעין רע שלו, ולכך נחשב זה שפטרו בלא לויה ש"ד גמור שהיה פועל בו עין הרע ובשביל ששלט בו עין הרע נהרג ולכך מביאים עגלה ערופה:

ובפרק המקבל (ב"מ ק"ז ב') והסיר ה' ממך כל חולי אמר רב זהו העין רב לטעמיה דרב סליק לבי קברי עבד מאי דעבד אמר רב תשעים ותשעה בעין רעה ואחד בדרך ארץ, ושמואל אמר זה הרוח שמואל לטעמיה דאמר שמואל הכל ברוח ולשמואל הא איכא הרוגי מלכות הנך נמי אי לאו זיקא עבדי להו סמתרי וחיי, ר' יוסי בר חנינא אמר זו צואה דאמר מר צואת החוטם וצואת האוזן רובם קשה ומיעוטם יפה, ר"ח אמר זו צינה דאמר ר' חנינא הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים שנאמר צינים ופחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם, רבי אליעזר אומר זו מרה, תניא נמי הכי מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה שהיא מחלה כל גופו של אדם. ויש לך לדעת, כי ארבע יסודות הם בעולם ובהם העולם נוהג בסדר שלו ועל ידם ג"כ יוצא העולם מן השווי ומקבל האדם התפעלות והוא החולי. ומי שסובר והסיר ה' ממך כל חלי זו עין הרע, ידוע כי עין הרע יש בו כח אשיי שורף ומקבל האדם היזק מן המזיק אשר יש לו כח אשיי שורף, כי העין הזה שורף כמו האש שהוא שורף ולמ"ד זו הרוח סובר כי על ידי יסוד הרוח יוצא האדם מן השווי, וסבר כי עיקר החולי שמוציא את האדם מן השווי הוא הרוח. ומי שסובר זו הצינה הוא סובר כי השנוי נעשה ע"י יסוד השלישי שהוא יסוד המים, שאין הקור רק במים והוא שמוציא את האדם מן השווי ומתחדש ממנו החולי. ומ"ד זו צואה סובר כי השנוי אשר מתחדש באדם הוא יסוד העפר וזה שאמר זו צואה כי הצואה הוא עפר בלבד שאין בו דבר רק העפר, והרי ארבע יסודות ממש זכרו חכמים כסדר זה אחר זה. אמנם מי שסובר זו מרה סובר כי שנוי האדם הוא ע"י אשר הוא דבק בנבראים ההעדר, וזה תבין מלשון מרה שנאמר (עמוס ח') ואחריתה כיום מר שנאמר על המיתה והא ההעדר, ובארנו זה בנתיב הענוה אצל אד"ם אפר דם מרה. ודבר זה אמרו ג"כ בפ"ק דע"ז (כ', א') מלאך המות כולו מלא עינים וחרבו שלופה בידו וטפה של מרה תלויה בו, והטפה הזאת הוא ההעדר הגמור אשר בשביל אותו העדר מקבל האדם המיתה, וזה שאמר והסיר ה' ממך כל חולי זו מרה הוא ההעדר שדבק בחומר. ואמר פ"ג חלאים תלוים במרה, כי המרה אין בה צורה שלימה ולכך המרה בפרט הוא כנגד החומר אשר הוא נעדר כל צורה והוא משותף לכל ד' יסודות ואין בו צורה וממנו כל השנוים כלם. ואין להאריך במקום הזה כי זכר כאן ד' יסודות שהם הרכבת האדם, וסבר מ"ד עין הרע כי האש יש בו יציאה מן השווי יותר ע"י כחו שהוא גדול וזה עיקר השנוי המגיע לאדם, ומ"ד זה הרוח כי הרוח על ידו השנוי כאשר הוא גובר ביותר ולפיכך והסיר ה' ממך כל חולי זו רוח, ומ"ד זה צינה סובר כאשר יסוד המים יוצא מן השווי ע"י רוב הצינה בו תלוי החולי, ומ"ד זו צואה הוא יסוד העפר כאשר יוצא מן השווי כי הצואה בודאי הוא יציאה מן השווי וכאשר הדבר הזה מתגבר בו חולה השנוי ביותר, ומ"ד זו מרה סובר כי העדר שדבק בחומר אשר הוא חומר לאלו ד' יסודות בו תלוי שנוי המגיעים כי דבק בו ההעדר ולכך בו תלוי השנוי וההעדר, ולפיכך יש חלאים במרה כמנין מחל"ה, והבן הדברים האלו והם ברורים. ומ"מ תדע להבין מזה כי בעל עין הרע שורף בעינו ויש להזהר ולהשמר מזה, ושאר דברי' אשר שייכים לעין הרע מבוארים בפרקים (אבות פ"ב) אצל עין הרע ושנאת הבריות. ומאוד מאוד צריך האדם להזהר מעין הרע, הן הוא בעצמו כמו שאמרו במדרש (ילקוט מקץ מ"ב) שיעקב צוה את בניו שאמר להם למה תתראו שלא יהיו נכנסים כולם ביחד מפני עין הרע שלא ישלוט בהם, וגם ממון שלו ישמור מעין הרע, ובפרק מקום שנהגו (פסחים נ', ב') המשתכר בקנים ובקנקנים אין רואה סימן ברכה לעולם מאי טעמא משום דנפישי שלטא בהו עינא בישא, הרי לך כי מאוד יש לשמור ממונו מעין הרע, ולכך אמרו ז"ל יצו ה' אתך את הברכה באסמיך אין הברכה שולטת אלא בדבר הסמוי מן העין, וזה מפני כח העין, ודבר זה ענין גדול ואין להאריך בזה: